

ASIGURAREA SECURITĂȚII ALIMENTARE A ȚĂRII PRIN APLICAREA MANAGEMENTULUI ADECVAT AL RISCURILOR

Natalia MOCANU

Universitatea Agrară de Stat a Moldovei

Besides country's energetic, military security and other specific forms of general state's securities, in the last years the alimentary security has become important for Republic of Moldova. The creation of a modern structure both for the national economy on the whole and especially for its rural component, became one of the main purposes of the thorough socio-economic reforms through which Republic of Moldova has passed in the last two decades.

De rând cu alte ramuri ale economiei naționale, sectorul agrar, dar și întreg spațiul rural, luat ca un tot unitar, au trecut în ultimele două decenii printr-un șir de schimbări și reformări radicale, cea mai principală fiind privatizarea pământului și a patrimoniului agricol. Totodată, în baza rezultatelor obținute în primii zece ani după finalizarea procesului de privatizare în masă (a. 2000), putem constata că activitatea agricolă trece printr-un proces de degradare, în cel mai bun caz – de stagnare; respectiv, întreg spațiul rural fiind afectat de acest proces.

Amenințări în adresa securității alimentare a țării au fost manifestate și în trecut, însă, de această dată ele au devenit: mult mai diversificate; nu atât de evidente, deoarece poartă un caracter camuflat; nu atât de uni-voce, având în vedere diferențierea exagerat de pronunțată a populației țării pe niveluri de venituri și/sau niveluri de trai.

În rezultatul investigațiilor efectuate, putem constata în calitate de cauze principale ale amenințărilor vis-à-vis de securitatea alimentară în plan mondial următoarele fenomene naturale și de ordin socioeconomic:

- a) schimbări radicale ale climei de pe globul pământesc;
- b) creșterea capacităților de cumpărare, precum și a capacităților de consum în țările din sudul și sud-estul continentului asiatic;
- c) creșterea în ritmuri accelerate a populației în țările în curs de dezvoltare de pe continentele Asia, Africa și America de Sud;
- d) creșterea accelerată a ritmurilor de dezvoltare a surselor alternative de energie, majorarea ponderii produselor alimentare, transformate în biodiesel, etanol, biogaz etc.

Specificul pericolului ce amenință securitatea alimentară (în plan mondial) îl constituie faptul că avansarea surselor alternative de proveniență a energiei are loc, în primul rând, în țările industrial dezvoltate – principalii producători de materie primă agricolă, deci, principalii furnizori ai acestei materii pe piața internațională de produse alimentare.

Cu toate că o mare parte din factorii sus-enumerați ce amenință securitatea alimentară poartă un caracter virtual, mai ales dacă îi vom aprecia din punctul de vedere al unui consumator de rând din Republica Moldova, consecințele grave ale acestora pot fi și sunt ușor simțite, chiar de către fiecare consumator autohton aparte.

Din toată gama enumerată a cauzelor și factorilor de risc la nivel național în mod direct se reflectă schimbarea condițiilor climaterice și utilizarea biomasei pentru producerea surselor regenerabile de energie. În mod tangențial, însă, o influență evident negativă asupra securității alimentare a țării poate provoca și conjunctura nefavorabilă a pieței internaționale a produselor agroalimentare. Deci, putem constata că importul exagerat de mare (atât după volumul absolut, cât și în aspect relativ) al produselor agroalimentare joacă un rol dublu în ce privește asigurarea securității alimentare a țării. Pe de o parte, importul produselor agroalimentare contribuie semnificativ și în mod pozitiv la satisfacerea necesităților de astăzi de consum. Pe de altă parte, importul lor provoacă apariția unui șir de lacune și neajunsuri în funcționarea pieței produselor agroalimentare autohtone. Principalele din acestea din urmă sunt:

- apariția efectului de „dependență” față de produsele agroalimentare importate;
- distrugerea treptată a potențialului autohton de producere a produselor agroalimentare;
- reacții imediate ale pieței produselor agroalimentare autohtone la creșterea prețurilor în plan mondial, lipsa mecanismelor și pârghiilor economice de combatere a fenomenelor de creștere a prețurilor la produsele agroalimentare, în caz că aceste creșteri sunt manifestate pe piețele majoritare internaționale.

Indiscutabil, primii care vor suferi din cauza majorării prețurilor internaționale la produsele agroalimentare vor fi cetățenii de rând ai țărilor în curs de dezvoltare. Doar este bine cunoscut faptul că anume în aceste țări salariile, precum și alte genuri de venituri sunt relativ și absolut inferioare surselor analoage de venit în țările industrial dezvoltate. Corespunzător, sunt relativ limitate capacitățile de plată, inclusiv cererile solvabile la capitolul produse agroalimentare. Deci, dualitatea suportului nou-apărut al securității alimentare a țării, și anume – a suportului bazat pe importuri masive ale produselor alimentare, care nu sunt stabile și de lungă durată, mai ales pentru țările în curs de dezvoltare, impune cerințe noi față de managementul agricol general și, în mod deosebit – față de managementul riscurilor în acest domeniu de activitate economică. De menționat că Republica Moldova nu este unica țară care se confruntă cu problema riscurilor față de asigurarea securității alimentare. La etapa respectivă au fost constatate situații de criză agrară în România, precum și în alte țări din componența fostului sistem socialist, care la fel au fost în mare măsură provocate de deficiențele managementului agrar, în primul rând ale managementului riscurilor de toate felurile, existente în acest sector și pe piața produselor agroalimentare. Depășirea situației de criză în România s-a datorat în mare măsură proiectelor eficiente, bazate pe suportul metodologic, metodic, dar și financiar bogat din partea Uniunii Europene. Atingerile cele mai performante au avut loc la așa-numita etapă de preaderare a României la UE. În aprecierea colegilor noștri din această țară, Programul SAPARD este principalul instrument de sprijin al preaderării pentru spațiul rural. Având în vedere obiectivele și volumul resurselor financiare propuse, Programul SAPARD reprezintă o oportunitate fără precedent pentru dezvoltarea zonelor rurale românești. Implementarea acestui Program reprezintă un prim exercițiu al capacității instituționale și manageriale de a funcționa după modelul țărilor membre ale UE, prin care se intenționează realizarea următoarelor obiective:

- modernizarea, restructurarea și înnoirea sistemelor de producție agroalimentare, asigurând premisele atingerii cerințelor de calitate din UE;
- asigurarea unor condiții minime privind infrastructura agricolă și rurală;
- menținerea și/sau creșterea numărului de locuri de muncă atât prin diversificarea activităților agricole și neagricole practicate, cât și prin intensificarea activităților de bază;
- stabilirea și/sau atragerea tinerilor în spațiul rural, creșterea gradului de cunoaștere a tradițiilor și valorilor culturale locale;
- creșterea nivelului de bunăstare și instruire profesională a locuitorilor spațiului rural etc.

Din aceeași sursă menționată *supra* putem constata că, alături de Programul SAPARD (program destinat modernizării agriculturii și promovării dezvoltării rurale), la etapa de preaderare în România au fost planificate, consecutiv, materializate și alte programe, inclusiv: (i) PHARE – pentru consolidarea instituțională, participarea la programele Comunității, investiții pentru infrastructuri rurale etc.; (ii) ISPA – instrumentul pentru politicile structurale de preaderare. Fiind apreciate ca un întreg, numai aceste trei programe au asigurat sprijinul financiar direct al României la nivel de aproximativ 4,7 mlrd. Euro (*a se vedea* Tabelul).

Tabel

Volumul sprijinului financiar pentru preaderarea României la Uniunea Europeană

mln. Euro

Fondurile programate	În total UE, media anuală	din care România	
		media anuală	în total a. 2000-2006
PHARE	1560	250	1750
ISPA	1040	240-270	1680-1890
SAPARD	520	150	1050
În total	3120	640-670	4480-4690

Sursa: EC, Structural Actions 2000-2006, EU, DGVI, Bruxelles, 1999.

Din cele 10 țări aflate la etapa de preaderare, de exemplu, în a. 2001, România a fost plasată pe locul doi (după Polonia) privind alocarea surselor financiare din cadrul Programului SAPARD – 156,3 mln. Euro pentru dezvoltarea agriculturii și a spațiului rural.

Este adevărat că un asemenea sprijin financiar a constituit o bază stabilă de depășire a crizei agrare, provocate de trecerea bolnăvicioasă a sectorului agrar de la sistemul administrativ de comandă la cel bazat pe

legile și principiile economiei de piață. La fel de adevărat, în aprecierea noastră, rămâne faptul că Republica Moldova, precum și alte țări cu speranțele necamuflante de aderare la UE (ex., Ucraina), nu vor mai avea asemenea șanse.

De aici necesitatea stringentă de a elabora și de a implementa în practică alte modalități și mecanisme de combatere a riscurilor naturale și de ordin economic, care, cu zi ce trece, transformă agricultura și spațiul rural într-o arie tot mai depășită atât în aspect de activitate economică, cât și în ce privește condițiile de trai.

În viziunea clasică a managementului riscurilor, o modalitate de cel mai înalt rang de eficiență o constituie combaterea fizică a fenomenelor de risc. În Republica Moldova sunt practicate diferite modalități de contracarare fizică a calamităților naturale, principalele fiind: irigarea pământurilor agricole; Serviciul de Stat „Antigrindină”; serviciile de combatere a proceselor de eroziune a solului, alunecărilor de teren, salinizării excesive a pământului agricol; Serviciul de Stat de protecție a plantelor, de carantină fitosanitară, de prestare a serviciilor veterinare etc. Prin aplicarea metodelor fizice pot fi eliminate deplin sau parțial asemenea fenomene naturale de risc, cum sunt: seceta, grindina, ploile torențiale, cutremurile de pământ, bolile infecțioase fitotehnice, epizootiile (sectorul zootehnic), dăunătorii de diferite genuri etc.

Totodată, rămâne încă o mare parte din fenomenele naturale de risc care, din considerente tehnice și tehnologice, nu pot fi contracarate în mod fizic. Principalele din aceste fenomene sunt: gerurile târzii de primăvară; gerurile timpurii de toamnă; furtunile, uraganele, vârteturile etc.; înzăpezirile, gerurile mari de iarnă; depunerile de gheață; inundațiile, incendiile etc.

O modalitate specifică de combatere a riscurilor poate fi privită sub formă de elaborare și implementare practică a soiurilor de plante, rezistente contra provocărilor naturii de diferite genuri. Potrivit analizei efectuate, în prezent pe teritoriul Republicii Moldova sunt omologate peste 1650 soiuri de plante, dintre care în ultimul an – 274 soiuri, sau 16,7%.

Ritmuri mai puțin dinamice de modificare a soiurilor sunt depistate la capitoul plante multianuale. Însă, și aceste genuri de plante sunt permanent îmbunătățite prin elaborarea soiurilor autohtone noi și prin importul celor mai performante soiuri, cu rezistență sporită contra secetelor, bolilor, vătămărilor etc.

Cu toate că sunt destul de diferențiate, modalitățile fizice de combatere a diferitelor fenomene naturale de risc nu acoperă și nu elimină toate consecințele grave ale acestora din urmă. Pentru ca efectul managementului riscurilor să fie unul adecvat, în toată lumea pe larg se utilizează sistemul de asigurări contra riscurilor naturale.

Sunt evidențiate sistemele obligatorii și benevole de asigurări. În dependență de modalitatea sistemului selectat, statul joacă un rol mai mult sau mai puțin important în desfășurarea acțiunilor de asigurare. În caz de asigurări obligatorii (sistemul dat a fost pe larg utilizat în fosta Uniune Sovietică), statul este responsabil de acoperirea tuturor cheltuielilor, suportate din cauza apariției (materializării) riscurilor naturale. Odată cu destrămarea sistemului administrativ (de comandă) de gospodărire, atât în Republica Moldova, cât și în alte țări – foste republici sovietice socialiste, nivelul de asigurări în sectorul agrar a fost redus, practic, la „zero”. Rămânând fără susținere din partea statului, serviciile companiilor private de asigurări au devenit atât de costisitoare, iar plățile de despăgubire atât de mici, încât rar cine din producătorii agricoli ar putea accepta, îndeosebi, de a plăti asemenea servicii.

Fără o susținere adecvată din partea statului, fără contracte de asigurări de pe piața serviciilor de asigurare a companiilor private, sectorul agrar a rămas unul la unul în fața tuturor calamităților naturale. Efectul nociv al acestor calamități s-a reflectat prin micșorarea doar într-un singur deceniu de reformare (anii 90 ai secolului trecut) a volumelor de producție agricolă aproximativ de două ori.

A urmat încă aproape de jumătate de deceniu, după care, începând cu anul 2005, în Republica Moldova a fost implementată în practică așa-numita asigurare subvenționată a riscurilor de producție în agricultură (conform Legii privind asigurarea subvenționată a riscurilor de producție în agricultură, nr.243-XV din 5 iulie 2004).

Prin actul legislativ sus-menționat statul a preluat obligația de a contribui de la început (a. 2005) cu 40 la sută, iar ulterior cu 80 la sută din suma plăților (premiilor) de asigurare pentru sectorul agrar. Fiind în vigoare, această lege și în prezent asigură producătorii agricoli cu o susținere financiară considerabilă; drept consecință, serviciile companiilor de asigurări, prestate sectorului agrar, sunt mult inferioare necesităților actuale ale acestui sector.

Totodată, atât suma absolută a contractelor de asigurare, cât și volumul acestor asigurări în calcul la un hectar de suprafață agricolă, sunt net inferioare necesităților existente, dar și față de sumele respective din țările industrial dezvoltate.

În aprecierea experților locali, „piața asigurărilor din Moldova se regăsește la un nivel incipient, volumul total al subscrierilor fiind de 50 mln. Euro în a. 2009, reprezentând circa 1,4% din PIB”. Și mai important este faptul că asigurările de protecție a proprietății, inclusiv a recoltei culturilor fitotehnice, plasate sub cer deschis, acoperă mai puțin de 1 procent față de totalul serviciilor de asigurări de pe piața autohtonă. Drept consecință, o mare parte din despăgubiri le acoperă Guvernul Republicii Moldova din fondurile de rezervă ale Guvernului, precum și din sursele parvenite de la donatori. De exemplu, în a. 2009, în rezultatul inundațiilor masive, Guvernul a fost obligat să compenseze pagubele pricinuite în valoare de circa 20 mln. Euro (mai mult decât volumul total al despăgubirilor plătite în a. 2009 de toate companiile de asigurări care activează în Moldova).

În Raportul anual (a. 2007) al Asociației Naționale a Companiilor de Asigurări se constată: „Pentru o țară agrară, cum este Republica Moldova, sunt alarmanți indicatorii ce țin de asigurările din agricultură. Gradul de neglijență față de afacerile proprii își găsește oglindire prin următorii indicatori – doar 4,32% din totalul încasărilor (31,3 mln. lei) țin de asigurarea culturilor agricole și doar 31,0 mii lei – pentru asigurarea animalelor, și asta în condițiile când persistă permanent pericolul calamităților naturale și al izbucnirii epizootiilor”.

Cu toate că volumele de asigurări în sectorul agrar demonstrează o tendință clară de creștere (efectul Legii privind asigurarea subvenționată în agricultură), atât volumele fizice, cât și produsele de asigurări, manifestate la nivel republican, nu corespund necesităților existente în acest sector.

Urmează a fi perfecționate și metodele de calcul atât al sumelor asigurare, cât și (mai ales) al sumelor de despăgubire.

În mod obișnuit, volumul sumelor de asigurare ($V_{as.}$) se calculează după formulă:

$$V_{as.} = S_{agr.} \times R_{pl.} \times P_{pr.} \text{ lei,}$$

unde:

$S_{agr.}$ – suprafața culturii agricole asigurate, ha;

$R_{pl.}$ – roada planificată a culturii agricole, qh/ha;

$P_{pr.}$ – prețul prognozat (de piață) la cultura agricolă asigurată, lei/qh.

Primele de asigurare sunt calculate ca procentul riscului de pierdere a roadei plus o anumită sumă de cheltuieli administrative (managementul riscurilor) și nivelul acceptabil de profitabilitate a activității pe piața serviciilor de asigurare. Reieșind din analiza efectuată, se stabilește că verosimilitatea pierderii depline a roadei de pe un anumit câmp poate să aibă loc o dată la 20-25 de ani. De obicei, însă, roada nu se pierde totalmente, ci parțial, cauza fiind calamitățile naturale de diferite genuri, care pe parcursul perioadei de vegetație diminuează mai mult sau mai puțin rezultatele finale. Anume din aceste considerente, adică pornind de la faptul că asigurarea se face contra unui gen de risc (ex., secetă), însă o influențează negativ, alături de secetă, numeroase alte genuri de risc (temperaturi înalte, vânturi puternice de vară, care ridică nivelul de evaporare a umezelii solului și plantelor etc.) ridică foarte mult nivelul de risc, respectiv, costul serviciilor de asigurare. În prezent, majoritatea covârșitoare a companiilor de asigurare stabilesc nivelul plăților de asigurare (premiilor de asigurare) contra:

- ✓ secetei excesive – la nivel de 3-7%;
- ✓ grindinei – 3-5%;
- ✓ înghețurilor târzii de primăvară – 3-7%;
- ✓ înghețurilor puternice de iarnă – 5-6% etc.

Dacă recolta culturilor fitotehnice este asigurată concomitent contra 2-3 genuri de risc, atunci plata premiilor de asigurare este în creștere, însă nu prin acumularea simplă a procentelor, ci prin acoperirea parțială a unora din genurile de risc cu contribuția altora din ele. Evident, asigurarea completă a tuturor genurilor de risc transformă serviciile de asigurare într-un domeniu de activitate economică practic inaccesibil pentru majoritatea covârșitoare de agenți economici din sectorul agrar.

Principalul obstacol, însă, pe această cale de combatere a riscurilor îl constituie, totuși, nivelul inadmisibil de mic de plată a despăgubirilor față de suma generală a primelor de asigurare. De exemplu, conform datelor a. 2009, pe întreg sistemul național de asigurări plata despăgubirilor a constituit doar 361,2 mln. lei, sau numai 44,2% față de suma totală a primelor de asigurare. În sectorul agrar această proporție este și mai mică, curmând poftele agrarienilor de a se implica în procesul de asigurare contra calamităților naturale.

Întreg sistemul de asigurări, constituit din 26 de companii, pare a fi prea dispersat, iar o mare parte din aceste companii sunt lipsite de capacități necesare (atât financiare, cât și de ordin managerial) de a executa

aceste servicii. Aproape o treime din companiile de asigurări au finalizat anul 2009 cu pierderi. În total, aceste companii prestează servicii de asigurare doar la nivel de 10 la sută din volumul lor total. În principiu, trebuie să vorbim despre necesitatea reformei radicale a sistemului național de asigurări.

Efectul cel mai important al reformelor în asigurare se așteaptă să fie și pentru sectorul agrar. Se propune, de exemplu, ca serviciile de combatere fizică a riscurilor (grindină și irigare) să fie privatizate contra bani (fie și la prețuri simbolice) de către companiile de asigurare. Ca o condiție prealabilă pentru această modalitate de reformare, statul își va asuma răspunderea de a continua compensarea plăților de asigurare, utilizând pe larg pentru aceste scopuri mijloacele bugetare, anterior direcționate spre plata serviciilor de irigare, de antigrindină și altele.

Bibliografie:

1. Lege privind organizarea și funcționarea piețelor agricole și agroalimentare // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.142-145.
2. Anuarul Statistic al Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. - Chișinău, 2008.
3. Declarația de la Roma privind securitatea alimentară mondială, 13-17 noiembrie 1997.
4. EC, Structural Actions 2000-2006, EU, DGVI, Bruxelles, 1999.
5. <http://asigurare.md/ro/000001.pdf> (la data de 07.06.2010).
6. <http://asigurare.md/ro/snews/2768> (la data de 07.06.2010).

Prezentat la 10.08.2010